ਅਨੰਦਮਈ

ਗਣਿਤ

ਜਮਾਤ 1

© NCERT
not to be republished

0124

राष्ट्रीय शैक्षिक अनुसंधान और प्रशिक्षण परिषद्
NATIONAL COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH AND TRAINING

0124 – ਅਨੰਦਮਈ ਗਣਿਤ
ਜਮਾਤ-1

ISBN 978-93-5292-505-6

ਪਹਿਲਾ ਸੰਸਕਰਣ

ਮਈ 2023 ਵਿਸਾਖ 1945

PD 1000T BS

© ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿੱਦਿਅਕ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ, 2023

ਸਾਰੇ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ

- ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੀ ਪੂਰਵ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਸੇ ਪੁਨਰ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਸਟੋਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਸਿਸਟਮ ਜਾਂ ਸੰਚਾਰਿਤ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਧਨ ਦੁਆਰਾ, ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ, ਯੰਤਰਿਕ, ਫੋਟੋਕਾਪੀ, ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ਼ ਛਾਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।.
- ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੇਚੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਾਈਂਡਿੰਗ ਜਾਂ ਕਵਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਪਾਰ, ਉਧਾਰ ਦੇਣਾ, ਮੁੜ-ਵੇਚਿਆ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵੇਚੀ ਜਾਵੇਗੀ।
- ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੀ ਸਹੀ ਕੀਮਤ ਇਸ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਛਾਪੀ ਗਈ ਕੀਮਤ ਹੈ, ਰਬੜ ਦੀ ਮੋਹਰ ਜਾਂ ਸਟਿੱਕਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ਼ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਸ਼ੋਧਿਤ ਕੀਮਤ ਗ਼ਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਵੀਕਾਰਨਯੋਗ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਐਨ ਸੀ ਈ ਆਰ ਟੀ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦਫ਼ਤਰ

ਐਨਸੀਈਆਰਟੀ ਕੈਂਪਸ
ਸ੍ਰੀ ਅਰਬਿੰਦੋ ਮਾਰਗ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ **110 016** — ਫੋਨ : **011-26562708**

108, 100 ਫੀਟ ਰੋਡ
ਹੋਸਡਾਕੇਰੇ ਹਾਲੀ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ
ਬਨਸ਼ੰਕਰੀ ਪੜਾਅ III
ਬੇਂਗਲੁਰੂ **560 085** — ਫੋਨ : **080-26725740**

ਨਵਜੀਵਨ ਟਰੱਸਟ ਬਿਲਡਿੰਗ
ਪੀ.ਓ.ਨਵਜੀਵਨ
ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ **380 014** — ਫੋਨ: **079-27541446**

ਸੀ ਡਬਲਯੂ ਸੀ ਕੈਂਪਸ
ਸਾਹਮਣੇ ਧੰਕਲ ਬੱਸ ਸਟਾਪ
ਪਾਣੀਹਾਟੀ
ਕੋਲਕਾਤਾ 700 114 — ਫੋਨ : 033-25530454

ਸੀ ਡਬਲਯੂ ਸੀ ਕੰਪਲੈਕਸ
ਮਾਲੀਗਾਓਂ
ਗੁਹਾਟੀ 781 021 — ਫੋਨ : 0361-2674869

₹ 65.00

80 GSM ਪੇਪਰ 'ਤੇ ਐਨ ਸੀ ਈ ਆਰ ਟੀ ਵਾਟਰਮਾਰਕ ਨਾਲ਼ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ

ਸਕੱਤਰ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿੱਦਿਅਕ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ, ਸ੍ਰੀ ਅਰਬਿੰਦੋ ਮਾਰਗ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ 110 016, ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪ੍ਰਿੰਟਰਸ, ਡੀ-6 ਅਤੇ F-455, ਸੈਕਟਰ-63, ਨੋਇਡਾ - 201301 (ਯੂ.ਪੀ.) ਵਿਖੇ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਟੀਮ

ਹੈੱਡ, ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ	: ਅਨੂਪ ਕੁਮਾਰ ਰਾਜਪੂਤ
ਮੁੱਖ ਉਤਪਾਦਨ ਅਧਿਕਾਰੀ	: ਅਰੁਣ ਚਿਤਕਾਰਾ
ਚੀਫ ਬਿਜ਼ਨਸ ਮੈਨੇਜਰ	: ਵਿਪਿਨ ਦੀਵਾਨ
ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ (ਇੰਚਾਰਜ)	: ਬਿਜਨਨ ਸੁਤਾਰ
ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਅਫਸਰ	: ਅਤੁਲ ਸਕਸੈਨਾ

ਕਵਰ
ਸੰਤੋਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ

© NCERT not to be republished

ਮੁੱਖ-ਬੰਧ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਗੌਰਵਸ਼ਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ । ਇਹ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਪਰਿਵਾਰ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਦੇਖ-ਭਾਲ਼ ਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੀਆਂ ਰਸਮੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਪੂਰਕ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਠ ਸਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸੰਪੂਰਨ ਪਹੁੰਚ - ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਸਕਾਰ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ, ਸਿਹਤ, ਵਿਵਹਾਰ, ਅਤੇ ਬੋਧਾਤਮਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਭਰ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਸਾਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਭਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ 2020 (NEP 2020) ਨੇ 3-8 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਰਸਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ਼ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫੋਕਸ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ 5+3+3+4 ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪੜਾਅ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਕਲਾਸ 1 ਅਤੇ 2 ਇਸ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪੜਾਅ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ 3-6 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਲਵਾਟਿਕਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਭਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਵਿਵਹਾਰ, ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿਹਤ ਇਸ ਨਾਜ਼ੁਕ ਬੁਨਿਆਦ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਭਵਾਂ 'ਤੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ਼ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੀਤੀ ਨੇ ਇਸ ਪੜਾਅ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਨਾਲ਼ੀ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇਗੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ਼ ਇਸ ਗਤੀ ਨੂੰ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੜਾਵਾਂ ਤੱਕ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ 2020 ਦੇ ਅਧੀਨ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ — ਨਾਲ਼ ਹੀ ਕਈ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਾਂ (ਨਿਊਰੋਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬਚਪਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਮੇਤ), ਤਜ਼ਰਬਿਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਗਿਆਨ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਟੀਚਿਆਂ 'ਤੇ ਖੋਜ 'ਤੇ। ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨਲ ਸਟੇਜ (NCF-FS) ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਨੂੰ 22 ਅਕਤੂਬਰ 2022 ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, NCF-FS ਦੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਨਾਲ਼ ਜੁੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੀਤੀ ਨੇ ਇਸ ਪੜਾਅ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਨਾਲ਼ੀ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇਗੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ਼ ਇਸ ਗਤੀ ਨੂੰ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੜਾਵਾਂ ਤੱਕ ਅੱਗੇ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ 2020 ਦੇ ਅਧੀਨ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ — ਨਾਲ਼ ਹੀ ਕਈ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਾਂ (ਨਿਊਰੋਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬਚਪਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਮੇਤ), ਤਜ਼ਰਬਿਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਗਿਆਨ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਟੀਚਿਆਂ 'ਤੇ ਖੋਜ 'ਤੇ। ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨਲ ਸਟੇਜ (NCF-FS) ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਨੂੰ 22 ਅਕਤੂਬਰ 2022 ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, NCF-FS ਦੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਸਲ

© NCERT not to be republished

ਜੀਵਨ ਨਾਲ਼ ਜੁੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ (ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨਲ ਸਟੇਜ) NCF-FS ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ (ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨਲ ਸਟੇਜ) NCF-FS ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਪੰਚਕੋਸ਼ੀਆ ਵਿਕਾਸ (ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਪੰਜ ਪਰਤਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ) ਨਾਲ਼ ਵੀ ਗੂੰਜਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੈਤੀਰੀਆ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। NCF-FS ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਪੰਜ ਡੋਮੇਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ; ਭੌਤਿਕ ਤੇ ਮੋਟਰ, ਸਮਾਜਿਕ-ਭਾਵਨਾਤਮਕ, ਬੋਧਾਤਮਕ, ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਖਰਤਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਸੁਹਜ, ਜੋ ਪੰਜ ਕੋਸ਼ਾਂ ਵਾਲ਼ੇ ਭਾਰਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਪੰਚਕੋਸ਼ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ; ਅੰਨਮਈ, ਪ੍ਰਾਣਮਈ, ਮਨਮਈ, ਵਿਜਨਮਈ ਅਤੇ ਅਨੰਦਮਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ, ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਰਵੱਈਏ ਨਾਲ਼ ਜੋੜਨ 'ਤੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਕੂਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

NCF-FS, ਜੋ ਕਿ ਕਲਾਸ 1 ਅਤੇ 2 ਲਈ ਹੈ, ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਖੇਡ ਆਧਾਰਿਤ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ; ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ, ਖਿਡੌਣੇ, ਖੇਡਾਂ, ਗੱਲਬਾਤ, ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਪ੍ਰਨਾਲ਼ੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਨੁਕੂਲ ਖੇਡ-ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਣ ਪ੍ਰਨਾਲ਼ੀ ਵੱਲ ਇੱਕ ਵਿਦਾਇਗੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਬੱਚੇ ਜੋ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨਾਲ਼ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹੱਥ ਵਿਚਲੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਉਮਰ ਸਮੂਹ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਡ-ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੌਜੂਦਾ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਇੱਕ ਸਰਲ, ਦਿਲਚਸਪ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਢੰਗ ਨਾਲ਼ ਯੋਗਤਾ-ਆਧਾਰਿਤ ਸਮਗਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਾਠ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਕਈ ਰੂੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਦਰਭ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਜੜ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਹਨ, ਨੂੰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਲਈ ਦਿਲਚਸਪ ਅਤੇ ਅਨੰਦਮਈ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਲਪਕਾਰੀ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸੁਹਜ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅੰਤਰੀਵ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਥਿਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਮਗਰੀ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਹਲਕੀ ਹੈ, ਇਹ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ਼ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਵਿਭਿੰਨ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਿਡੌਣਿਆਂ, ਖੇਡਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਪਲੇ-ਵੇਅ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਵਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪ੍ਰਤੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਭਰਪੂਰ ਵਿਸ਼ੇ ਅਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸੰਸਕਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਪਰਿਪੇਖਾਂ ਨਾਲ਼ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਜੋੜਨ/ਅਨੁਕੂਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ 2020 ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਐੱਨ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ. ਬੁਨਿਆਦੀ ਪੜਾਅ ਲਈ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ-ਸਿੱਖਣ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਸ਼ਸ਼ੀਕਲਾ ਵੰਜਾਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ਼ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਨਾਲ਼ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਡਾ. ਕੇ. ਕਸਤੂਰੀਰੰਗਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂਡੇਟ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਇਸ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਮੰਜੁਲ ਭਾਰਗਵ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਕੀਮਤੀ ਸੁਝਾਵਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ।

© NCERT not to be republished

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲ਼ੀ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਸਮਗਰੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਤਰ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ, ਇੱਕ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਐੱਨ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ. ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਦਿਨੇਸ਼ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਕਲਾਨੀ
ਡਾਇਰੈਕਟਰ
ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿੱਦਿਅਕ ਖੋਜ ਅਤੇ
ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ

27 ਜਨਵਰੀ 2023
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

© NCERT not to be republished

© NCERT
not to be republished

ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ

ਸਿੱਖਿਆ ‘ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ 2020 ਨੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਅਤੇ ਗਿਣਤੀ ‘ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਵਾਲ਼ੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਉਮਰ (3-8 ਸਾਲ) ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨੀਂਹ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨਲ ਸਟੇਜ (NCF-FS) ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ (NCF-FS) ਨੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਟੀਚਿਆਂ, ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਡੋਮੇਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰੀਰਕ, ਸਮਾਜਿਕ-ਭਾਵਨਾਤਮਕ-ਨੈਤਿਕ, ਬੋਧਾਤਮਕ, ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਾਖਰਤਾ, ਸੁਹਜ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਸਾਕਾਰਾਤਮਕ ਸਿੱਖਣ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ । ਇਸ ਦੇ ਫਾਲੋ-ਅਪ ਵਜੋਂ, ਐੱਨ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ. ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪੜਾਅ ਲਈ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਡੋਮੇਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਗਣਿਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਸਮੇਤ ਗਣਿਤ ਲਈ ਸਿੱਖਣ-ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਡੋਮੇਨਾਂ ਦੇ ਏਕੀਕਰਨ ‘ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਾਸ 1 ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਾਲ਼ੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਾਲਵਾਟਿਕਾ 1 ਤੋਂ 3 (ਉਮਰ 3-6 ਸਾਲ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪਹਿਲੇ- 6 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸੈਟਅਪ ਵਿੱਚ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ । ਇਹ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਪੜਾਅ ‘ਤੇ ਬੱਚੇ ਮੁਕਤ ਖੇਡ, ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗਣਿਤਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਥਾਨਿਕ ਸਮਝ, ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ਼ਣ, ਗਣਿਤਿਕ ਅਤੇ ਗਣਨਾਤਮਕ ਸੋਚ ਆਦਿ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੇਡਣ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੌਕੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਠੋਸ ਤੋਂ ਚਿੱਤਰ ਤੱਕ ਸੁਚਾਰੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹਰ ਨਵੀਂ ਧਾਰਨਾ ਜਾਂ ਯੋਗਤਾ ਲਈ ਅਮੂਰਤ ਤਰਕ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਲਾਸ 1 ਲਈ ਅਨੰਦਮਈ ਗਣਿਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸੰਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਅਨੁਭਵੀ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਕਲਾਸਰੂਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਗਣਿਤ ਦੀ ਸਮਝ, ਖੇਡ ਆਧਾਰਿਤ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਣਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਨੰਦ ਦੇ ਗਣਿਤ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਉਮਰ-ਅਨੁਕੂਲ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਨਾਲ਼ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗਣਿਤ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਮਾਪਿਆਂ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੱਡੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ-ਪ੍ਰੇਰਕ ਸਵਾਲਾਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ਼ ਸਿਹਤਮੰਦ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪੜਾਅ ‘ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ; ਸਵੈ-ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗਣਿਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ/ਚਿੱਤਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਟੈਕਸਟ-ਕਮ-ਵਰਕਬੁੱਕ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਤਸਵੀਰਾਂ ਖਿੱਚਣ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੰਗ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਵਿਚਾਰ-

© NCERT not to be republished

ਵਟਾਂਦਰੇ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੋਚਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਖਤਰਨਾਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ। ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਭਿਆਸ ਕਾਰਜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਆਪਕ ਜਾਂ ਮਾਪੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਟੀਚਾ ਅਧਾਰਿਤ ਹੁਨਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਗੇ। ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਵਰਤੋਂ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗਣਿਤ ਦੀ ਅਨੰਦਮਈ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏਗੀ।

ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਵਾਲਾਂ, ਖੋਜ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਰਾਹੀਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੋਚ, ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਹੁਨਰ, ਗਣਿਤਕ ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਹੁਨਰਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਅਧਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਕਲਪਿਕ ਸਮਝ, ਵਿਧੀਗਤ ਰਵਾਨਗੀ, ਅਨੁਕੂਲ ਤਰਕ ਅਤੇ ਗਣਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਰਵੱਈਆ ਜੋੜ ਕੇ ਗਣਿਤ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਜੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਕਲਾਸ 1 ਲਈ ਅਨੰਦਮਈ ਗਣਿਤ NCF-FS 2022 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਚਾਰ ਬਲਾਕਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ; ਇਹ ਹਨ - ਮੌਖਿਕ ਗਣਿਤ ਗੱਲਬਾਤ, ਹੁਨਰ ਸਿਖਾਉਣ, ਹੁਨਰ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਗਣਿਤ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੋਈ ਵੀ ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੇ ਅਧਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਮਾਤਰਾਵਾਂ, ਆਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਾਪਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਲਈ ਗਣਿਤ ਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਟੀਚੇ (CG-8) ਨਾਲ਼ ਜੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ NCF-FS 2022 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਟੀਚਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਸੰਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ:

- ਮੌਖਿਕ ਗਣਿਤ ਗੱਲਬਾਤ: ਗਣਿਤ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਧਿਆਇ 1 ਵਿੱਚ 'ਮੇਰੀ ਪਿਆਰੀ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ !' ਅਤੇ ' ਛੁੱਕ-ਛੁੱਕ ਕਰਦੀ ਚੱਲੀ ਸਾਡੀ ਰੇਲ !' ਅਤੇ ਅਧਿਆਇ 5 ਵਿੱਚ 'ਪੰਜ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ' ਅਤੇ ਸੰਕਲਪਾਂ, ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਲਈ ਚਿੱਤਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ, ' ਅਧਿਆਇ 2 ਵਿਚ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਦਾਦੀ, ਅਧਿਆਇ 3 ਵਿਚ 'ਅੰਬ ਖਾਣ', ਅਧਿਆਇ 4 ਵਿਚ 'ਅਪਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵਾਲ਼ੇਬਟਨ', ਅਧਿਆਇ 5 ਵਿਚ 'ਦਾਦਾ ਜੀ ਨਾਲ਼ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ", ਅਧਿਆਇ 9 ਵਿਚ 'ਉਤਸਵ', ਅਧਿਆਇ 10 ਵਿਚ 'ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਦਿਨ ਕਿਵੇਂ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਹਾਂ', ਆਦਿ।
- ਹੁਨਰ ਸਿਖਾਉਣਾ: ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਬੱਚੇ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਲੇ, ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਕੁਝ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ (ਮਾਪਿਆਂ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ) ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਸਮਰਥਨ ਨਾਲ਼ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੁਨਰਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਹੁਨਰ ਅਭਿਆਸ: ਹੁਨਰ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਮੌਕੇ ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਓ ਅਸੀਂ ਕਰੀਏ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ।
- ਗਣਿਤ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ: ਗਣਿਤ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਅਧਿਆਏ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਨ, ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਸਾਕਾਰਾਤਮਕ ਆਦਤਾਂ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਜੜ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੰਮਲਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ਾਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵੀ ਝਲਕਦਾ ਹੈ । ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਵਾਲ਼ੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੀ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ਼ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨਗੀਆਂ ।

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਟੀਚਿਆਂ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੁਨਿ ਆਦੀ ਪੜਾਅ ਲਈ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸਮੇਤ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਅਤੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟੀਚਿਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਛਾਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਨਿਰੀਖਕ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਧਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਅਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਮੈਪਿੰਗ

© NCERT not to be republished

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਹੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯੋਗਤਾ-ਆਧਾਰਿਤ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕੇਵਲ ਸੁਝਾਅ ਹਨ। ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿਕਸਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਖਿਡੌਣਿਆਂ, ਖੇਡਾਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੋਰ ਠੋਸ ਸਮਗਰੀ ਨਾਲ਼ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ ਸੁਤੰਤਰ ਹਨ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਆਏ ਬਿਨਾਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲਣਾ, ਅਪਣਾਉਣ ਅਤੇ ਸੋਧਣਾ।

ਮਾਨਸਿਕ ਚੁਣੌਤੀ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲ਼ੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਰੁਝੇਵੇਂ ਨਾਲ਼ ਗਣਿਤ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਿਮਾਗੀ ਟੀਜ਼ਰ, ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੁਟੀਨ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ਼-ਨਾਲ਼ ਹੋਰ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਉਮਰ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਕਈ ਪਹੇਲੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬੁਝਾਰਤ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਵਿੱਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਲਈ ਰੁਝਾ ਕੇ ਰੱਖੋ। ਕੁਝ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਹੀ ਜਵਾਬ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ਼ ਹੀ ਇਹ ਪਹੇਲੀਆਂ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਅਨੰਦਮਈ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਧਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਆਡੀਓ-ਵੀਡੀਓ ਸਮਗਰੀ, ਈ-ਸਮਗਰੀ, ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ QR ਕੋਡਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਸਮਗਰੀ ਅਤੇ ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਕਿੱਟਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਹੋਰ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਅਧਿਆਪਨ ਸਮਗਰੀ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਕ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇਹ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਸਰੋਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ, ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਸਮੇਤ ਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨਾਲ਼ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾਉਣ, ਟੀਵੀ ਦੇਖਣ, ਮੋਬਾਈਲ ਨਾਲ਼ ਖੇਡਣ, ਖਿਡੌਣੇ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਨ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸੁਣਦੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ । ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਹੱਤਵ ਵਾਲ਼ੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਜਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪੜਾਅ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਟੀਚਿਆਂ ਨਾਲ਼ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਪ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਸਮੂਹਿਕ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

© NCERT not to be republished

© NCERT
not to be republished

ਵਿਕਾਸ ਟੀਮ

ਸਲਾਹਕਾਰ

ਦਿਨੇਸ਼ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਕਲਾਨੀ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ., ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਨ

ਸ਼ਸ਼ੀਕਲਾ ਵੰਜਾਰੀ, ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ (ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ) ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਵੀਸੀ,ਐੱਸ., ਐੱਨ. ਡੀ. ਟੀ. ਵੂਮੈਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਮੁੰਬਈ (ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ-ਅਧਿਆਪਨ ਸਮਗਰੀ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ)

ਸੁਨੀਤੀ ਸਨਵਾਲ, ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਅਤੇ ਮੁਖੀ, ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ., ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ (ਮੈਂਬਰ ਕਨਵੀਨਰ, ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ-ਅਧਿਆਪਨ ਸਮਗਰੀ ਵਿਕਾਸ ਕਮੇਟੀ)

ਯੋਗਦਾਨੀ:

ਆਸਥਾ ਭਯਾਨਾ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਟੀਚਰ, ਐੱਮ.ਆਰ.ਜੀ. ਸਕੂਲ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਅਨੂਪ ਕੁਮਾਰ ਰਾਜਪੂਤ, ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ, ਡੀ.ਈ.ਈ. ਅਤੇ ਮੁਖੀ, ਪਰਕਾਸ਼ਨ ਖੰਡ, ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਆਸ਼ੂਤੋਸ਼ ਕੇਦਾਰਨਾਥ ਵਜ਼ਲਵਾਰ, ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ, ਡੀ.ਈ.ਐੱਸ.ਐੱਮ., ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ., ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਗਰਿਮਾ ਪਾਂਡੇ, ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਟੀਚਰ, ਐੱਮ.ਸੀ.ਡੀ. ਸਕੂਲ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਗੁੰਜਨ ਖੁਰਾਨਾ, ਰਿਸਰਚ ਸਕਾਲਰ, ਜਾਮੀਆ ਮਿਲੀਆ ਇਸਲਾਮੀਆ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਮੁਕੁੰਦ ਕੁਮਾਰ ਝਾ, ਸਲਾਹਕਾਰ, ਡੀ.ਈ.ਈ., ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ., ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਨਿਸ਼ਾ ਨੇਗੀ ਸਿੰਘ, ਸੀਨੀਅਰ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਡੀ.ਈ.ਈ., ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ., ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਐਨ ਪਾਰਵਤੀ ਭੱਟ, ਤਕਨੀਕੀ ਸਹਾਇਕ, ਡੀ.ਐੱਸ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ., ਬੇਂਗਲੁਰੂ

ਪਦਮਪ੍ਰਿਯਾ ਸ਼ਿਰਾਲੀ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਸਹਿਯਾਦਰੀ ਸਕੂਲ, ਪੁਣੇ

ਰਿਤੂ ਗਿਰੀ, ਸਹਾਇਕ ਅਧਿਆਪਕ, ਸਿੱਖਿਆ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ, ਦਿੱਲੀ

ਸਪਨਾ ਅਰੋੜਾ, ਟੀ.ਜੀ.ਟੀ., ਸਿੱਖਿਆ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ, ਦਿੱਲੀ

ਸਮੀਖਿਆਕਾਰ

ਦਿਵਯਾਂਸ਼ੂ ਦਵੇ, ਵੀਸੀ (ਇੰਚਾਰਜ), ਚਿਲਡਰਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਗਾਂਧੀਨਗਰ
ਗਜਾਨਨ ਲੋਂਧੇ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸੰਵਿਤ ਰਿਸਰਚ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਬੇਂਗਲੁਰੂ
ਮੰਜੁਲ ਭਾਰਗਵ, ਮੈਂਬਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਮੈਂਡੇਟ ਗਰੁੱਪ
ਸੰਦੀਪ ਦਿਵਾਕਰ, ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰ, ਅਜ਼ੀਮ ਪ੍ਰੇਮਜੀ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ
ਸ੍ਰੀਧਰ ਸ੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ., ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਅਕਾਦਮਿਕ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ

ਅਨੂਪ ਕੁਮਾਰ ਰਾਜਪੂਤ, ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਡੀ.ਈ.ਈ. ਅਤੇ ਮੁਖੀ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ,
ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ., ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

© NCERT not to be republished

ਆਭਾਰ

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿੱਦਿਅਕ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ, ਪੁਸਤਕ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਅਨੀਤਾ ਸ਼ਰਮਾ; ਐੱਸ.ਡੀ. ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਹਿਮਾਨੀ ਡੇਮ; ਅਸਿਸਟੈਂਟਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ , ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਾਲਜ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਮਨੀਸ਼ ਜੈਨ; ਪ੍ਰੋਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ, ਆਈ.ਆਈ.ਟੀ. ਗਾਂਧੀ ਨਗਰ ਪੰਕਜ ਤਿਵਾਰੀ; ਜਨ ਸਿੱਖਿਅਕ, ਐੱਮ.ਐੱਲ.ਬੀ. ਸਕੂਲ ਸਿਓਨੀ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੇਗੜੇ; ਸਹਾਇਕ ਅਧਿਆਪਕ, ਕੇ.ਪੀ.ਐੱਸ., ਹੇਗਨਹੱਲੀ, ਬੇਂਗਲੁਰੂ, ਪੁਸ਼ਪਾ ਓਲਹਾਨ; ਐੱਸ.ਆਰ.ਏ., ਡੀ.ਈ.ਈ., ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ., ਰਾਬਿਨ ਛੇਤਰੀ; ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਐੱਸ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ., ਸਿੱਕਮ, ਰਾਕੇਸ਼ ਭਾਟੀਆ; ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰ, ਐੱਚ. ਬੀ.ਐੱਸ.ਈ., ਹਰਿਆਣਾ, ਰੇਮਨ ਹੁੱਡਾ; ਜੇ.ਪੀ.ਐੱਫ਼., ਡੀ.ਈ.ਈ., ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ., ਸਾਰਾ ਰਫਤ ਖਾਨ; ਜੇ.ਪੀ.ਐੱਫ਼., ਡੀ.ਈ.ਈ., ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ., ਤੇਜਲ ਆਹੂਜਾ; ਜੇ.ਪੀ.ਐੱਫ਼., ਡੀ.ਈ.ਈ., ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਅਤੇ ਵੀਨਾ ਐੱਚ.ਆਰ., ਟੀਚਰ ਐਜੂਕੇਟਰ, ਸੰਵਿਤ ਰਿਸਰਚ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਬੇਂਗਲੁਰੂ ਦੇ ਵੱਡਮੁੱਲੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ, ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਅਤੇ ਖ਼ਾਕੇ ਲਈ ਸੰਤੋਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ; ਕਲਾਕਾਰ, ਏਮਾਰਟਸ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ., ਡੀ.ਟੀ.ਪੀ. ਆਪਰੇਟਰਾਂ- ਅਰੁਣ ਵਰਮਾ; ਡੀ.ਈ.ਐੱਸ.ਐੱਮ., ਕਨਿਕਾ ਵਲੇਚਾ; ਡੀ.ਈ.ਈ. ਰੋਹਿਤ ਕੁਮਾਰ; ਡੀ.ਈ.ਈ. ਅਤੇ ਰਾਕੇਸ਼ ਅਗਰਵਾਲ, ਸਹਾਇਕ, ਡੀ.ਈ.ਈ., ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਲਮਾ ਨਾਸਿਰ; ਸੰਪਾਦਕ (ਕੰਟਰੈਕਟਚੁਅਲ), ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ, ਐੱਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਦੇ ਯਤਨ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹਨ । ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਬੈਰੀਅਰ; ਇੰਚਾਰਜ, ਡੀ.ਟੀ.ਪੀ. ਸੈੱਲ ਅਤੇ ਸੰਜੀਵ ਕੁਮਾਰ; ਕਾਪੀ ਹੋਲਡਰ, ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ, ਐਨ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ. ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

© NCERT not to be republished

ਸਮਗਰੀ

	ਵਿਸ਼ਾ-ਸੂਚੀ	iii
	ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ	vii
1.	ਮੇਰੀ ਪਿਆਰੀ ਬਿੱਲੀ ਲੱਭੋ ! (ਪੂਰਵ-ਸੰਖਿਆ ਧਾਰਨਾਵਾਂ)	1
2.	ਕੀ ਹੈ ਲੰਬਾ ? ਕੀ ਹੈ ਗੋਲ਼ ? (ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ)	10
3.	ਸੁਆਦੀ ਅੰਬ (1 ਤੋਂ 9 ਤੱਕ ਸੰਖਿਆਵਾਂ)	18
4.	ਆਓ ਸੰਖਿਆ 10 ਬਣਾਈਏ (10 ਤੋਂ 20 ਤੱਕ ਸੰਖਿਆਵਾਂ)	33
5.	ਕਿੰਨੇ ਸਾਰੇ ? (ਇੱਕ ਅੰਕ ਵਾਲ਼ੀਆਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਜੋੜ ਅਤੇ ਘਟਾਓ)	48
6.	ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਖੇਤ (20 ਤੱਕ ਦਾ ਜੋੜ ਅਤੇ ਘਟਾਓ)	64
7.	ਲੀਨਾ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ (ਮਾਪ)	72
8.	ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਨਾਲ਼ ਰੌਚਕ ਖੇਡਾਂ (21 ਤੋਂ 99 ਤੱਕ ਸੰਖਿਆਵਾਂ)	84
9.	ਉਤਸਵ	98
10.	ਮੇਰੇ ਦਿਨ ਦੇ ਰੁਝੇਵੇਂ (ਸਮਾਂ) 11. ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ? (ਗੁਣਾ)	105
11.	ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ? (ਗੁਣਾ)	111
12.	ਅਸੀਂ ਕਿੰਨਾ ਖਰਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ? (ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਪੈਸੇ)	115
13.	ਖਿਡੌਣੇ ਹੀ ਖਿਡੌਣੇ (ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ)	120
	ਬੁਝਾਰਤਾਂ (ਪਹੇਲੀਆਂ)	122

© NCERT not to be republished

MANODARPAN
Empowering Minds, Enriching Lives
An Initiative of the Ministry of Education

If you are stressed, anxious, worried, sad or confused about ....

Studies and Exams

Personal Relationships

Career Concerns

Peer Pressure

Seek Support of Counsellors

Call 8448440632

National Toll-free Counselling Tele-Helpline
8am to 8pm
All days of the week

MANODARPAN

Psychosocial Support for Mental Health & Well-being of Students during the COVID-19 Outbreak and beyond
(An initiative by Ministry of Education, Government of India, as part of Atma Nirbhar Bharat Abhiyan)

www.https://manodarpan.education.gov.in

© NCERT not to be republished